

BARGOBIHTTÁGIHPA \

8.-10. LUOHKKÁ

ÁLGGAHUS

#MÁVSSOLAŠ - AIDDO NU MO DON LEAT

Eatnašiin nuoraidskuvllas ii leat vel leamaš seksa. Dattetge lea dehálaš ohppiide oahppat seksualitehta birra. Dakkár fágaorgánat go ovdamearkka dihtii WHO han rávvejit ahte nuorat galget oažžut ollislaš seksualitehtaoahpahusa ovdal go sis lea seksa vuosttaš geardde. Dat ii dagat ahte nuorain lea seksa árat, baicce dagaha ahte geahččaladdan dainna mii lea amas, uhccu, ja ahte nuorat dahket dieđuid vuodul dakkár bures dárkkuhuvvon válljemiid mat leat riehta sidjiide persovnnalaččat. Buorre seksualitehtaoahpahus dagaha baicce ahte nuorain ii leat seksa nu árrat vuosttaš geardde, ja sii ožžot buoret gaskavuoda alcceseaset ja iežaset seksualitehtii. Iskkadeapmi maid Sex og Samfunn čađahii jagi 2021, čájeha ahte 15-16-jahkásaččat váillaht oahpahusa seksa ja seksualitehta birra. Oarje-Norgga allaskuvla iskan čujuha dan seammá, ja deattuha maiddái ahte nuorat váillaht ohppiidoassálastima, áiggi gulahallamii ja digaštallamii ja gažaldagaide.

Sex og Politikk áigu nuoraid váldit duođas. Danne lea dán jagáš kampánnja seksa ja seksualitehta, man sáttasátnin lea ahte du seksualitehta lea #mávssolaš aiddo nu mo dat lea. Ollu nuoraid vuorjá dat imaštallan ahte leat go sii dábálaččat, maiddái seksa ja seksualitehta dáfus. Mii háliidit čájehit ohppiide ahte molsašuddan dat lea dábálaš, ja ahte dat ollu norpmat ja vuordámušat seksualitehta hárrái, eai dávis duohtavuhtii.

Jagi 2020 Mánát ja mediat-iskkkadeapmi čájeha ahte 49 % 13 - 18-jahkásaččain leat geahččan porno neahtas. 57 % sis gehčče dan ovdal go sii devde 13 jagi. Nuorat váikkuhuvvojit seksualitehtii nuorabun ja nuorabun. Danne lea dehálaš ásahit gulahallama nuoraiguin seksa ja seksualitehta ektui, ja mo norpmat ja vuordámušat váikkuhit seksualitehtii. Mihttun lea ahte nuorat galget dovdat ahte sin seksualitehta lea #mávssolaš. Dát kampánnjapáhkka čalmustahtta seksuála dagu positiiva beali, návddašeami ja mánggabealatvuoda, ja lokte diehtomielašvuoda das ahte ii leat dušše okta vuohki doaibmat seksuálalažžan. Seksualitehta gullá dušše alccesis, ii ge heiveheapmi leat deháleamos, muhto ahte fuobmá maid ieš háliida ja masa ieš liiko.

8.-10. ceahki kampánnjapáhkii mii leat čohkken bargobihtáid mat iešguđet lánkai gieđahallet norpmáid, seksa ja seksualitehta, rájaid ja miehtama.

CAVGILEAMIT OAHPAHEADDJÁI

Čálgu ja oadjebasvuohta leat dehálaš eavttut dasa ahte oahppit galget sáhttit ovdánit persovnnalaččat, sosiálalaččat ja fágalaččat. Dutkan čájeha maiddái ahte seksualitehta berre oahpahuvtot oadjebas ja čáhkilis oahppanbirrasis ásahan dihtii erenoamáš erohusa ohppiide. Danne lea dehálaš ahte don oahpaheaddjain ásahat buriid rámmaid seksualitehtaoahpahussii iežat luohkás. Sex og Politikka/Seksa ja Politihkka ráve ahte seksualitehtaoahpahus vuodđuduvvo čuovvovaš prinsihpaide:

- Ahte erohusat árvvusadnojuvvojit (ovdamearkka dihtii go dat čatnasit čearddalašvuhtii, bearašduogáži, neaktimii, oaiviliidda, sohkabealeidentitehtii ja sohkabealedovddaheapmái).
- Ahte eai dohkkehuvo sánit ja cealkámušat mat vealahit dahje mat fuonášit earáid.
- Ahte ii oktage galgga vásihit sealggebealesárdnuma dahje loavkašuvvama.
- Ahte mii garvit hállama persovnnalaš vásáhusaid birra, muhto baicce digaštallat fáttáid fiktiivá ovdamearkkaid bokte.
- Ahte buohkat dihtet mii dáhpáhuvá oahpahasas.
- Ahte buohkat servet, muhto ahte lea vejolašvuohta cealkit ahte ii háliit ovddidit iežas oaivila.
- Ahte sárdnun dáhpáhuvá “gitta lanjas” – mii mearkkaša ahte eat maŋŋil hála luohkkáustibiiguin dan birra maid earát leat dadjan ja dahkan oahpahasas. Mii rávvet maiddái ahte seksualitehtaoahpahus álggahuvvo dainna ahte oahpaheadjii ja oahppit ásahit heivvolaš šiehtadusaid das mo oahpahas galgá dáhpáhuvat, sorjavaččat luohká čoahkkádus ja birrasis. Dakkár šiehtadus ahte ii galgga hállat iežas birra priváhta dahje hui persovnnalaččat, sáhtta loktet daid ohppiid oadjebasvuoda geat gillájit hárdima. Dakkár šiehtadusat ahte galgá guldalit earáid ii ge bilkidit sin, sáhttet maid leat dehálaččat. Mii rávvet lohkat oahpaheadjibagadusa, ja geavahit 5.-7. luohká vuodđomateriála hárhjusaid, Fáttás 1: “Oadjebas sadji seksualitehtaoahpahussii” ásahan dihtii oadjebas sáji ohppiide.

ÁLGGAHUS

BARGOBIHTÁT

Dán jagáš kampánnjapáhkkii mii leat čohkken bargobihtáid mat gusket norpmaide ja seksii, seksadefinišuvnnaide, rumašdeaddagii, rájáide ja miehtamii. Powerpointa lea hábmejuvvon bargobihtáid ektui, ja ráhkaduvvon nu ahte sáhtta válljet muhtun dahje buot bargobihtáid, sorjavaččat das man ollu áiggi sáhtta geavahit.

Fuomáš ahte 8. & 9. luohkkái ja 10. luohkkái leat sierra PowerPointat. Bargobihtta "Mo veahkehit guđet guimmiideamet rájáid bidjama dilálašvuodain" gullá 10. Luohkkái, ja bargobihtta "Rupmaša hearkkes oasis" fas gullá 8. ja 9. luohkkái.

DÁROGIELLA OHPPIDE GEAIN LEA SÁMEGIELLA

- Guldalit earáid, čuovvulit árvalusaid ja ákkastit áššálaččat háleštemiin ja digaštallamiin

SÁMEGIELLA VUOSTTAŠGIELLAN

- Smiehtadit dan birra mo iešguđet giellageavaheapmi sáhtta dovddahit guottuid nuppiid olbmuide

SERVODATFÁGA JA SERVODATFÁGA SÁMI

- Smiehtadit dan birra mo identitehta, iešgovva ja iežas rájât ovdánit ja hástaluvvojit iešguđet searvevuodain, ja evttohit mo sáhtta birgehallas váikkuhusaiguin ja sávakeahtes dáhpáhusaiguin

DÁROGIELLA

- Geavahit fágagiela ja ákkastallat áššálaččat digaštallamiin, háleštemiin, njálmmálaš ja čálalaš ovdanbuktimiin dárogielfágalaš ja fágaidrasttideaddji fáttáid birra

- Guorahallat ja smiehtadit dan birra mo teavsttat ovdanbuktet nuoraid eallindili

- Geavahit gálduid kritihkalaš vugiin, mearkut sitáhtaid ja čujuhit gálduide iežas teavsttain maid lea vejolaš duođaštit

LUONDDUFÁGA JA LUONDDUFÁGA SÁMI

- Árvoštallat gažaldagaid mat gusket seksuála ja eatnánandearvašvuhtii

ROEE JA ROEE SÁMI

- Identifiseret ja digaštallat etihkalaš čuolbmačilgehusaid mat čatnasit iešguđet gulahallanvugiide

GOVASTAGAT

Dovddolaš báikkit rupmašis

Muitalusat rišus

Mii lea seksa?

Mu ja du rájitr

Movt sáhtta nubbi veahkehit nuppi rádjebidjandilálašvuodain

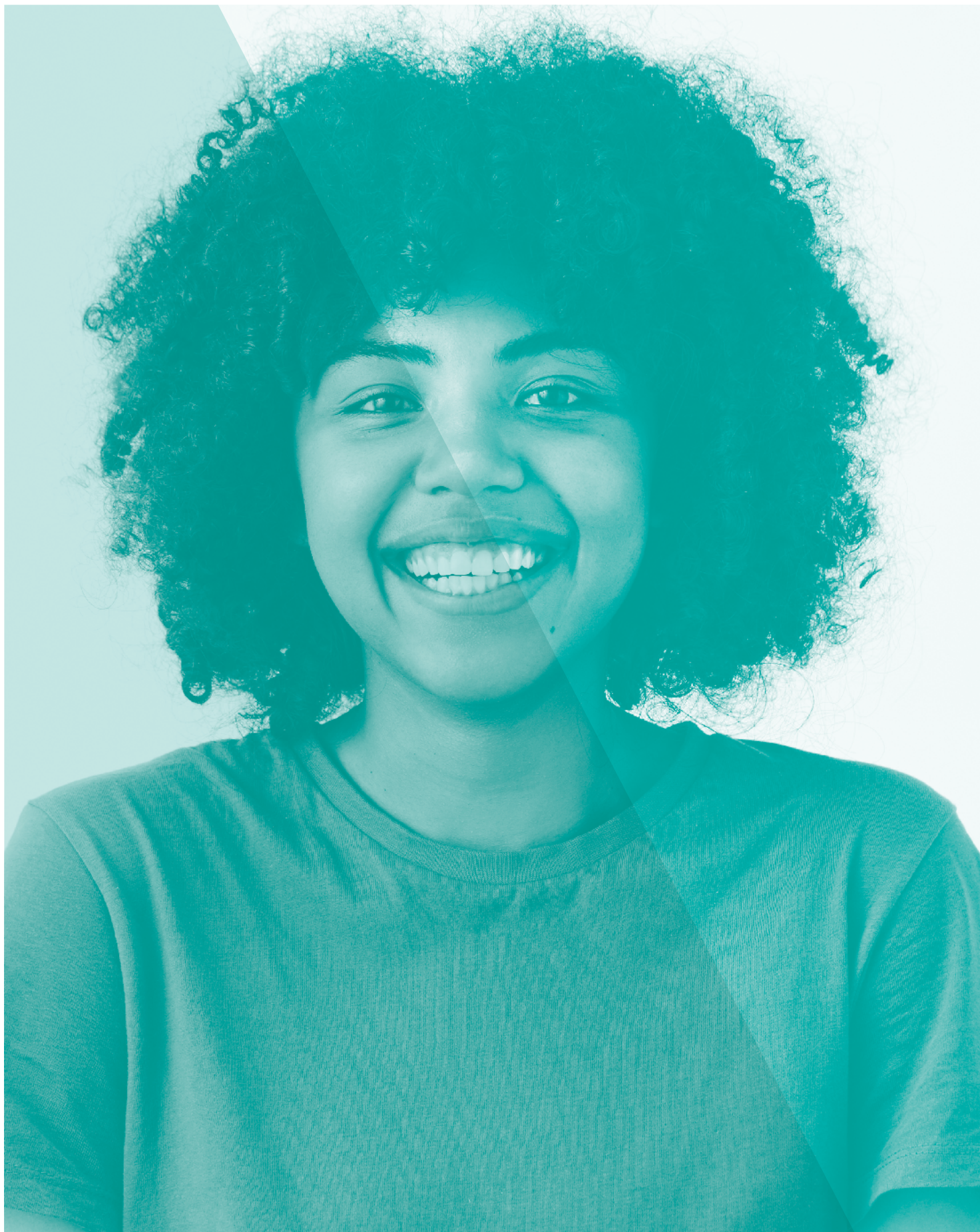

Gearggus vásihit seksa?

BARGOBIHTTÄ 1, \

8.-10. LUOKKA

BARGOBIHTTÁ I, DOVDDOLAŠ BÁIKKIT RUPMAŠIS

VIDEOBIHTÁŽAT JA REFLEKŠUVDNA

Ulbmiljoavku: 8.–9. luohkká

Ulbmil:

- Oahppit galget ipmirdit mii onaniija lea ja dan ahte mearridit iežaset rupmaša badjel.
- Oahppit galget oahppat cirggadeami, orgásmma ja dovddolaš báikkiid birra rupmašis.
- Oahppit galget sáhttit mearridit iežaset rupmaša badjel ja rádjebidjama.

Fágalaš relevánsa

- Luonddufága: «digaštallat gažaldagaid mat gullet seksuála ja fysalaš, silolaš ja sosiála dearvvašvuhtii»¹
- Álbmotdearvvašvuhta ja eallinhálddašeapmi

Áigegeavaheapmi ja bargodávrat

90 minuhta

Bargoárkka 1–4 mánggus

Liŋkkat videobihtážiidda

- Seksa ja politihkka: «[Følsomme steder på kroppen](https://bit.ly/foelsommesteder)» (1.35 minutter): bit.ly/foelsommesteder
- Seksa ja politihkka: «[Utløsning og orgasme](https://bit.ly/utloesningogorgasme)» (1.28 minutter): bit.ly/utloesningogorgasme

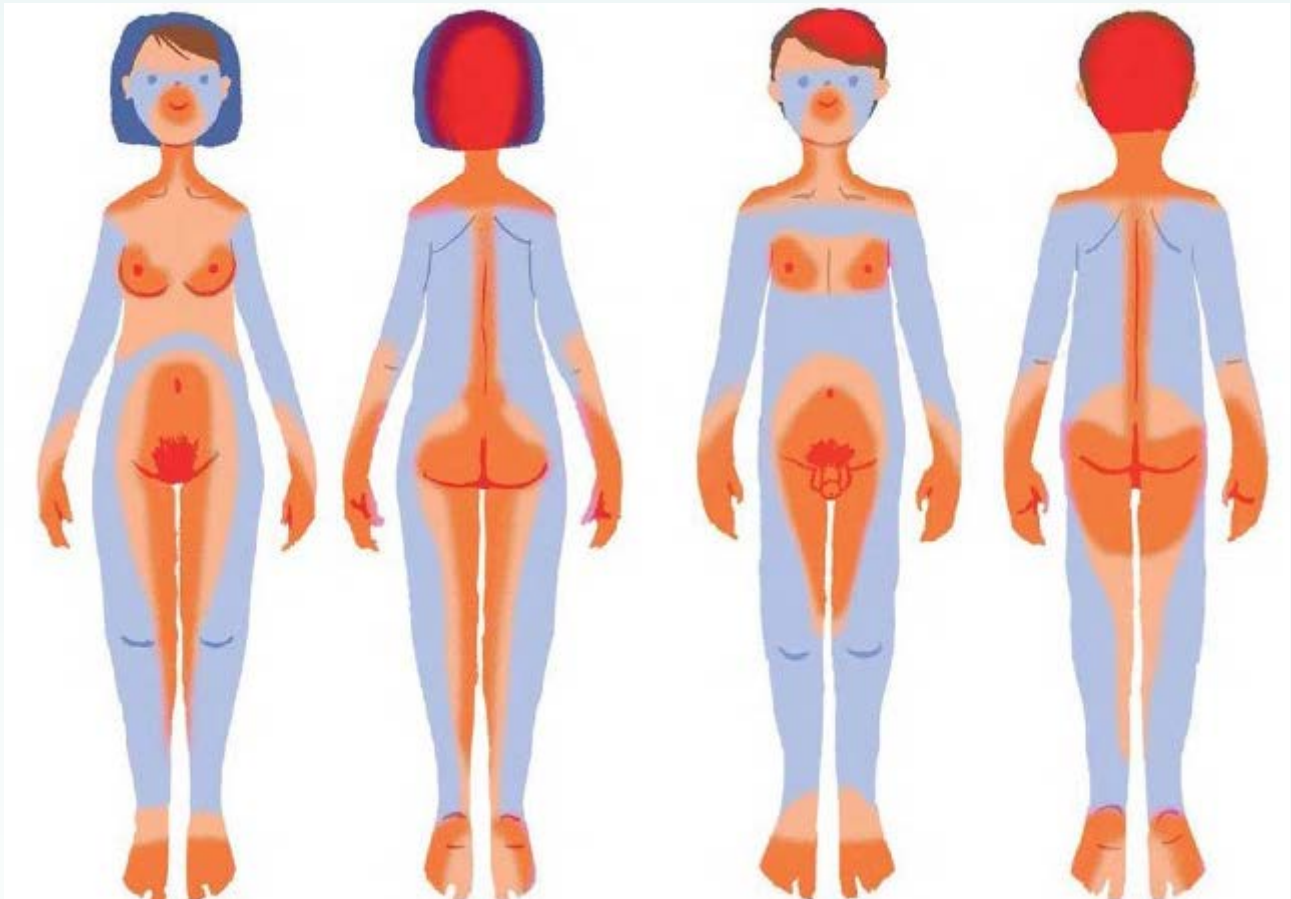
ČILGEHUS

1. Hárjehus álgá nu ahte ohppiide mitaluvvo sii dál galget geahččat guokte videobihtáža mat leat rupmaša dovddolaš báikkiid birra ja juoga birra mii gohčoduvvo cirggadeapmin ja orgásman. Mital ánnas ahte eai čájehuvvo álás rupmašat - dušše tevnnegat. Čájjet filmma [Dovddolaš báikkít rupmašis](#) ja [Cirggadeapmi ja orgásma](#).
2. Huma dasto ohppiiguin filmma sisdoalu birra. Don sáhtát atnit vuodđun dáid gažaldagaid:
  - Leigo mihkkege mii ii lean didjiide oahpis ovdalaččas?
  - Mearrida go ieš álohii goas duhtaduvvo?
  - Sáhttá go erekšuvnna oažžut vaikko ii jurddaš seksa birra dahje hálit seksa?
3. Čájjet bargoárkka 1 tevnnegiid ja huma ohppiiguin daid birra dáid gažaldagaid vuodul:
  - Maid dii doaivubehtet iešguđet ivnnit mearkkašit?
  - Doaivubehtet go buohkat liikojit ahte sidjiide gusket dáid/daid seamma báikkiide?
4. Dasto juohká oahpaheadji dahje čájeha bargoárkka 2 ja 3, mii govvida cirggadeami, orgásmma, bunnu ja erekšuvnna. Dás sáhttá oahpaheadji hupmat bargoárkka birra ohppiiguin dahje diktít sin bargat dainna joavkkus. Dás lea oahpaheadji lunddolaš hupmat onaniija birra. Muhtun oahppit ballet das leago onaniija vahátlaš. Dás sáhttá dadjat ahte onaniija ii leat vahátlaš dahje várálaš, lea buorre onaneret, ja sáhttá onaneret nu ollu go háliida, nu guhká go dat ii čuoza árgabeaivái. Lea maiddáibbas dábálaš ahte ii leat miella onaneret. Deháleamos lea ahte ieš mearrida háliida go onaneret vai ii.

BARGOÁRKA \ DOVDDOLAŠ BÁIKKIT RUPMAŠIS

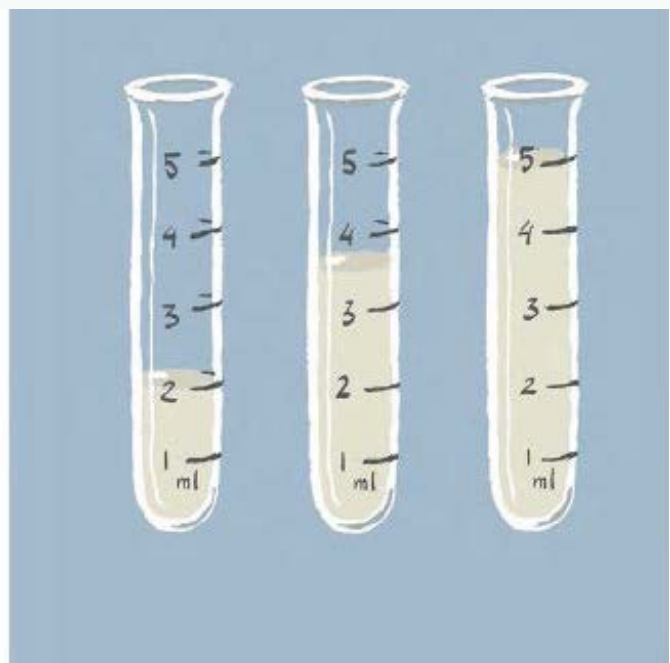
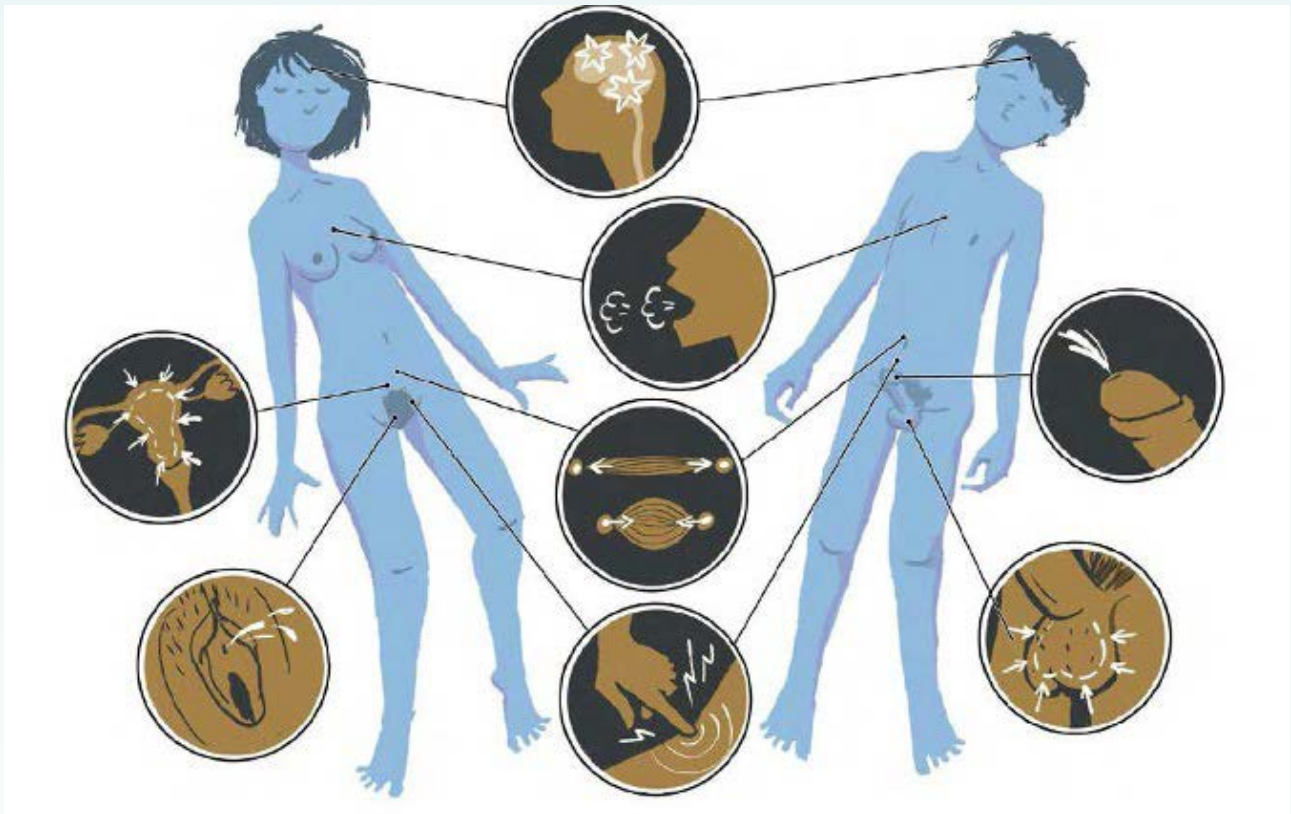
DOVDDOLAŠ BÁIKKIT RUPMAŠIS

BARGOÁRKA \ DOVDDOLAŠ BAIKKIT RUPMAŠIS

CIRGGADEAPMI JA ORGÁSMA

BARGOÁRKA \ DOVDDOLAŠ BÁIKKIT RUPMAŠIS

BUNNU JA EREKŠUVDNA

BARGOÁRKA \ DOVDDOLAŠ BÁIKKIT RUPMAŠIS

BUNNU: Bunnooaivi lea suddjejuvvon liikemáhcastaga vuolde. Go himuide šaddá, de bunnus guopparasoazži bunnus devdojuvvo varain ja stiivu. Dát gohčoduvo bunnu erekšuvdnan

Sáhtta váttis eatnasiidda geain lea bunnu oažžut orgásmma jus dan jámmat ii stimulere. Bunnu áidna doaibma lea ráhkadit seksuála návddašemi. Lea iešguđet mállat bunnu stimuleren mii dovdo buorren, dát rievddada olbmos olbmui.

CIRGGADEAPMI: Eanas nissoniin ii leat nu oidnosis cirggadeapmi, muhto muhtumiin lea dat. Goappeš oasit leat seamma lunddolaččat, muhto dan ii leat vejolaš ieš stivret.

EREKŠUVDNA: Erešuvdna mearkkaša garra návli. Go návli garra, de lea dábálaš ahte veaháš bonjaga dahje moalkasa. Muhtumiin geaigá vulos guvlui, earáin bajás guvlui dahje siidui. Dát lea áibbas dábálaš.

Erešuvdna dábálaččat čuožžila dilálašvuodain go lea seksuálalaš himuin. Go olmmoš lea nuorra, de lea maid dábálaš oažžut erekšuvdna almmá dovdat son lea himuin iige seksuála bealli lea sivvan dasa. Dát lea áibbas dábálaš ja lea daningo rupmaša hormovnnat leat earenoamáš aktiivvalaččat pubertehtas.

Ollugat vásihit áigodagain ahte eai oaččo erekšuvdna, ja dávjá dat sáhtta leat daningo lea huššas dahje balus.

CIRGGADEAPMI: Dávjá sáhtta cirggadeapmi vaikko ii oaččo orgásma, muhto dávjá dáhpuvuvo oktanis. Cirggadeapmi návllis lea dávjá siepman, ja hivvodat rievddada olbmos olbmui ja hávis hávvái. Gaskamearálaččat leat 300 miljovna siepmansealla ovtta cirggadeamis.²

BARGOBIHTTÄ 2 \

8.-10. LUOKKA

BARGOBIHTTÁ 2 \ MUITALUSAT RÍSUS

FILBMA

Ulbmiljoavku: 8.-10. luohkká

Áigi: Dán bargobihtás leat guokte oasi, goappašagat su. 90 minuhta. 1. oasis lea hálešteapmi joavkkuin, filmma geahčadeapmi ja čoahkkaneapmi. 2. oasis lea čállinhárjehus.

Reaidut: peanna ja bábir. Liŋka ilbmii:

<https://tv.nrk.no/se?v=KOID75002021>

CAVGILEAMIT OAHPAHEADDJÁI

árvoštala galgá go oahpásmahttinbargobihtta čađahuvvot joavkkuin vai dievasčoahkkimis, sorjavaš luohká dásis. Rumašdeatta sáhtta leat abstrákta doaba muhtumiidda. Atte áinnas konkrehta ovdamearkkaid das mii rumašdeatta *sáhtta* leat. Muite ahte eai buohkat vásit rumašdeaddaga, ja deattut danne ahte dat lea juoga maid muhtumat *sáhttet* vásihit.

OASSI 1

1. MUITAL MII GALGÁ LEAT SKUVLATIIMMA SISDOALLU

- Dál mii áigut hállat veaháš rumašdeaddaga birra, ja maŋŋá geahččat dokumentára mii bistá 25 minuhta, ohppiid birra geat eai háliit riššudit maŋŋá valáštallantiimma. Das leat jearahallamat ohppiiguin molssodanlanjas, gos sii muitalit manne sii eai háliit riššudit maŋŋá valáštallama. Sii hállet rumašgova, iešluohtámuša, eahpesihkarvuoda ja searvevuodaid birra. Mii hállat vuos rumašdeaddaga birra, dasto geahččat filmma, ja dii galgabehtet čállit notáhtaid muhtun áššiid birra geahčadettiin filmma.
- Ságastehket čuovvovačča birra:
  - Mii lea dokumentára?
  - Mii earuha fikšuvnna dokumentáras?

2. OAHPÁSMAHTTINBARGOBIHTTÁ

- Juoge luohká smávva jovkkožiidda, ja digaštallet:
  - Mii lea rumašdeatta?
  - Mo son rumašdeatta vásihuvvo?
- Oktasaš čoahkkáigeassu. Čále ohppiid vástádusaid távvalii, ja geahččalehket hábmēt oktasaš definišuvnna dasa mii rumašdeatta lea. (Omd. "rumašdeatta lea dovdu dan vuordámuššii ahte du rumaš galgá leat oaidnit sierra láchkai, ja eahpesihkarvuoda dovdu das lea go dat buorre oaidnit go ii sulastahte")

3. GEHČČET FILMMA JA ČÁLLET NOTÁHTAID!

- Geahčadettiin filmma galget oahppit čállit daid jurdagiid ja dovdduid mat filmma ohppiin leat iežaset rupmaša ektui (Ovdamearkka dihtii: heahpanahkes, unohas, balus).

4. OKTASAŠ ČOAHKKANEAPMI MAŊŊÁ FILMMA. ČÁLE TÁVVALII BUOT DAID SÁNIID MAID OAHPPIT LEAT NOTEREN. DIGAŠTALLET DIEVASČOAHKKIMIS:

- Geahčadehket dan definišuvnna rumašdeaddagii maid luohkká hábmii. Vásihit go filmma oahppit rumašdeaddaga?
- Manne son filmma ohppiin leat dát dovddut ja jurdagat iežaset rupmašiid ektui?
- Mo sáhttit mii luohkkán fuolahit ahte eai ovttasge dárbbas leat dákkár dovddut?

OASSI 2

- Dál galget oahppit välljet ovttá dain čállinbihtáin. Sii galget čállit su. 500 sáni.

ČÁLLINBIHTTÁ 1:

Hábme hutkás teavstta mas don guorahalat fáttá "rumašdeatta". Sáhtta leat lávlla, dikta, muitalus, máinnas dahje koseriija.

ČÁLLINBIHTTÁ 2:

Čále lohkkiidbihtá mas ákkastalat dan beali/vuostá ahte oahppit galget leat geatnegahttojuvnon riššudit maŋŋá valáštallama. Teavsttas galgá leat čielga álgu, váldooassi ja loahpaheapmi.

BARGOBIHTTÄ 3 \

8.-10. LUOKKA

BARGOBIHTTÁ 3 \ MII LEA SEKSA?

JOAVKOBARGU JA VIDEOBIHTÁŽAT

Ulbmiljoavku: 8.–10. luohkká

Ulbmil:

- Oahppit reflekterejit mii seksa lea ja seksualitehta doahpagiid birra.
- Oahppit geahčadit iešguđet oainnuid ja háliidusaid seksa birra.
- Oahppit hupmet dan birra mii seksa lea.
- Oahppit galget oahppat ahte seksa leat ollu iešguđet dijjgat ja sii galget ipmárdusa oažžut doahpagii.

Fágalaš relevánsa

- Luondufága: «digaštallat gažaldagaid mat gullet
- seksuála ja fysalaš, silolaš ja sosiála dearvvašvuhtii»¹

Áigegeavaheapmi ja bargodávvirat

Sullii 45 minuhta

Bargoárkka mánggus

Liŋka videobihtáži

- NRK Newton: «[Hvor mye tåler et kondom?](#)» (9.48 minuhta)

ČILGEHUS

1. Oahpaheaddji álggaha hárbjehusa muitaleames ahte oahppit galget bargat bargobihtáin mas lea sáhka seksa birra ja mii seksa lea.
2. Oahppit juhkkujuvvojit guvttuš ja njelješ olbmo joavkkuide, ja juohke jovkui addojuvvo bargoárka. Joavkkut čuhppet tevnnegiid vai šadden unna koarttažin.
3. Joavkkut galget juohkit tevnnegiid guovtti guhpui. Ovtta guhpui bidjet tevnnegiid maid sii oaivildit govahallet seksa, ja nuppi guhpui sii bidjet tevnnegiid maid sii oaivildit eai govahala seksa. Joavkkut galget ovtta árvoštallat juohke koartta ja šaddat ovttaoaivili juohkimis maid sii dahket.
4. Joavkkut ožžot sullii logi minuhta šaddat ovttaoaivili, ovdal go luohkká čoahkkana ja čoahkkáigeassá makkár digaštallamat sis leat leamašan joavkkuin ja vejolaččat čájehit iežaset koarttaid.
5. Hárbjehus loahpahuvo oktasaš ságastallamiin luohkás, mas čuoovovaš gažaldagat sáhttet leat vuodđun:
  - Maid dát tevnnegat muitalit seksa birra?
  - Manin doaivubehtet ahte sáhti leat váttis soabadit muhtun tevnnegiid ektui?
  - Makkár erohusat ja ovttalárganvuodát joavkkuid koartajuohkimiin dii earenoamážit mearkkašeidet? Maid dát erohusat ja ovttalárganvuodát muitalit midjiide das mii seksa lea ja mii ii leat seksa?
  - Sáhtta go okto leat seksa?
  - Sáhtta go seksa leat fysalaš oktavuoda haga - telefovnna, neahttačálašeamii ja nu ain viidáset bokte?
  - Gullágo seksii álohii penetreren?
  - Dáhpáhuva go seksa rupmašis dahje oaivvis?
  - Gos dii doaivubehtet nuoraid govahallamat seksa birra bohtet?
  - Sáhtta go leat buorre/heittot seksuála oktavuodas jus leat earalárgan jurdagat dan birra mii lea seksa ja mii ii leat seksa?
  - Mii sáhtta ovdamearkka dihte positiivalaš seksain? Ovdamearkka dihte go ieš okto návddašat seksa, go lea seksa muhtumiin ja nu ain??
  - Makkár negatiivalaš váikkuhusat seksas sáhttet leat?

BARGOBIHTTÁ 3 \

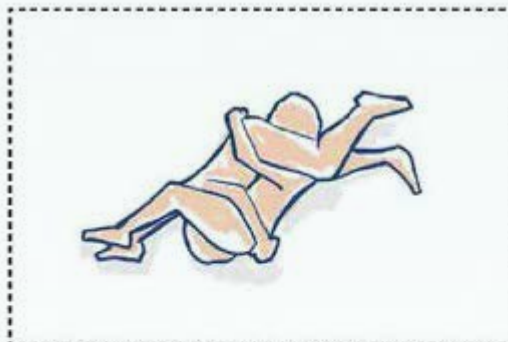
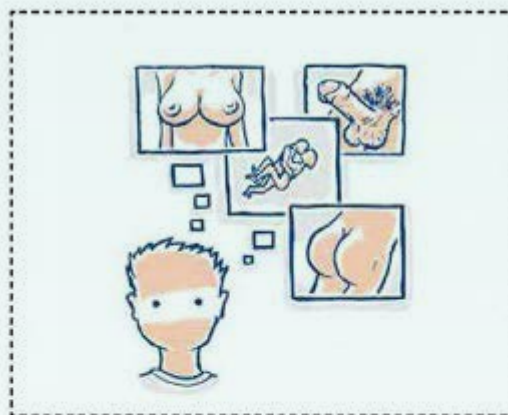
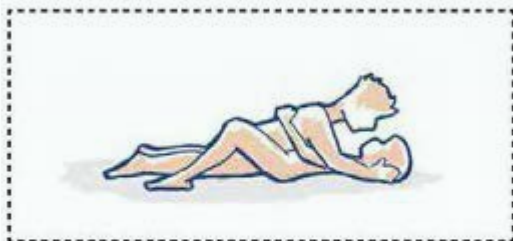
MII LEA SEKSA

6. Loahpas sáhtta luohkká geahččat NRK Newton videobihtáža fáttás **seksa**. Vuodđun sáhtta atnit dáid gažaldagaid maŋnel videobihtáža:
- Mii lea seksuála vuolimus ahkerádji?
  - Gos sáhtta nuvttá oažžut gummiid/kondomaid?
  - Manin dii doavubehtet Lydia ja Stian dadjaba lea jierpmálaš humadit ja guldalit nubbi nuppi jus sudnos galgá leat seksa?
  - Manin dii doavubehtet Lydia ja Stian namuheaba ahte sáhtta rievdadit oaivila vaikko goas?
  - Manin dii doavubehtet Lydia ja Stian dadjaba ahte seksa ii leat nu movt filmmain? Maid soai namuheaba lea earálágan?

BARGOÁRKA \ MII LEA SEKSA

BARGOBIHTTÄ 4 \

8.-10. LUOKKA

BARGOBIHTTÁ 4 \ MU JA DU RÁJIT

INDIVIDUÁLA-JOAVKU-OLLES LUOHKKÁ

Ulbmiljoavku: 8.–10. luohkká

Ulbmil:

- Oahppit čállet iežaset jurdagiid ja guottuid fáttá rájiid birra.
- Oahppit reflekterejit iežaset ja earáid rájiid birra ja movt dáid árvvusatnit.

Fágalaš relevánsa

- Servodatfága: «reflekeret mot identitehta, iešgowva ja iežas rájit ovdánit ja hástaluvvojit iešguđet searvevuodain, ja ovdanbuktit evttohusaid movt sáhtta gieđahallat váikkuhemiid ja sávakehtes dáhpáhusaid»
- Luonddufága: «digaštallat gažaldagaid mat gullet seksuála ja fysalaš, silolaš ja sosiála dearvvašvuhtii»¹
- Álbmotdearvvašvuohta ja eallinhálddašeapmi

Áigegeavaheapmi:

45 minuhta

ČILGEHUS

1. Hárjehus álgá nu ahte oahpaheaddji muitala ohppiide sii galget dakkaviđe čállit dan maid sii fuobmájit go gullet sániid **rájit** ja **árvvusatnin**. Dán galget dahkat jođánis čállimiin, gos oahppit ožžon vihtta minuhta individuálalaččat čállit dan maid fuobmájit. Lea friddja čállinmálla. Teavstta ii galgga jitnosit lohkat, muhto dan galgá fas atnit joavkobarggus.
  2. Go vihtta minuhta lea gollan, de juhkkovuođot oahppit ovdamearkka dihte guvttuš dahje njelješ joavkkuide, ja vulobealde gažaldagaid digaštallet joavkkuin. Gažaldagaid sáhtta ovdamearkka dihte čállit smávva koarttaide maid joavkkut lonohallet lo- hkame ja digaštallame. Oahpaheaddji fuomášuhtta ohppiide ahte sii joavkkuin galget digaštallat obbalaš vuodū alde, iige iežaset vásáhusaid vuodū.
- Manin mis leat iešguđetlágan rájit?
  - Mat leat hehttehusat ja ovdamunit rádjebidjamis?
  - Movt sáhtta earáin oaidnit ahte leat rihkkon sin rájiid
  - Movt sáhtta čájehit earáide ahte sii leat rihkkon du rájiid?

CAVGILEAMIT OAHPAHEADDJÁIDDJÁI

Oahpaheaddji rolla dán hárjehusas lea láchčit ságastallama ja fuolahit ahte ohppiid guottut ja oaidnoguottut bohtet ovdán nu bures go vejolaččat go jearrá rabas ja čiekŋudeaddji gažaldagaid. Hárjehus heive sihke oahpahusdiimmu álggaheamis ja loahpaheamis.

- Maid sáhtta dahkat jus muhtun rihkku min rájiid?
  - Maid sáhtta dahkat jus ieš rihkku earáid rájiid?
  - Movt sáhtta rájiid bidjat nu ahte it soardde earáid?
3. Go oahppit gergat gažaldagaiguin, de galget joavkkut ráhkadit golbma cealkaga. Cealkagiin galget leat evttohusat movt sáhtta bissehit dilálašvuoda jus muhtun rihkku earáid rájiid.
  4. Hárjehus loahpahuvo nu ahte oahpaheaddji jearrá čuovvolangažaldaga ohppiin. Vuodūn sáhtta atnit čuovvovaččat:
    - Movt sáhtta diehtit ahte lea juoga maid liikot dahje it liiko?

BARGOBIHTTÁ 4 \ MU JA DU RÁJIT

- Leago earáide álki mitalit maid liikot dahje it liiko?
- Jáhkkihehtet go ahte eatnasiid mielas lea álkimus dieđihit jus muhtun rihkku sin rájiid, vai jáhkkihehtet go ahte eatnasiid mielas lea álkibut čájehit dan fysalaččat?
- Buktet ovdamearkkaid dilálašvuodaide goas sáhtta leat váttis mitalit ahte lea juoga maid liikot dahje it liiko nu ahte it soardde earáid? Mii dat lea mii juste dain dilálašvuodain dahká dan nu váttisin?
- Maid sáhttat dahkat vai šattat čeahpibut dieđihit earáide maid liikot dahje maid it liiko?
- Maid sáhtta dahkat vai šaddá čeahpibut ipmirdit maid earát liikojit dahje eai liiko?

BARGOBIHTTÄ 5 \

8.-10. LUOKKA

BARGOBIHTTÁ 5 \ MOVT SÁHTTÁ NUBBI VEAHKEHIT NUPPI RÁDJEBIDJANDILÁLAŠVUOĐAIN

BARGU OVDAMEARKKAIGUIN

Ulbmiljoavku: 10. luohkká

Ulbmil:

- Oahppit reflekterejit iešguđet dahkanvejolašvuodaid birra seksuálalaš dilálašvuodain.
- Oahppit reflekterejit movt mii sáhttit earáid veahkehit bidjame rájiid.

Fágalaš relevánsa:

- Servodatfága: «reflekteret mot identitehta, iešgovva ja iežas rájit ovdánit ja hástaluvojit iešguđet

- searvevuodain, ja ovdanbuktit evttohusaid movt sáhttá gieđahallat váikkuhemiid ja sávakehtes dáhpáhusaid»
- ROEE: ««suokkardit earáid perspektiivaid ja gieđahallat guovtteoavilvuodaid ja digaštallama»;
- «identifiseret ja digaštallat ehtalaš čuolmmaid iešguđet mállet gulahallamiid dáfus»¹
- Álbmotdearvvašvuoha ja eallinhálddašepmi
- Demokratiija ja borgárvuoha

Áigegeavaheapmi:

20–30 minuhta

ČILGEHUS

1. Oahpaheaddji muitala ahte dán bargobihtás lea sáhka buktit oaviliid iešguđet fiksiivvaš rádjebidjan dáhpáhusaide. Oahppit juhkkovuojojit unnit joavkkuide geat ovttas galget reflekteret iešguđet ovdamearkkaid. Oahpaheaddji lohká 1. oasi ovdamearkkas ja sihtá joavkkuid buktit čovddusevttohusa ja reflekteret makkár ovdamunit ja hehttehusat dain iešguđet čovdosiin sáhttet leat.

Oahpaheaddji sáhttá čállit juogo “Bayram” dahje sárgut Bayramas gova távvalii. Maŋjel go oahppit leat reflekteren joavkkuin muhtun minuhtaid, de jearrá oahpaheaddji olles luohkás sin oaidnoguottuid. Konkrehta evttohusat nugo sánit, cealkagat dahje

dagut maid Bayram sáhttá atnit dilálašvuodas, čállojuvojit távvalii.

OASSI 1

Emil lea feasttas muhtuma luhtte su luohkás. Feasttas son deaivá Sárá geainna son ovdal lea irggá-/moarsastallan. Mánja Emila olbmáin dadjet ahte Sárá lea dadjan son liiko Emila. Emil ja Sárá irggá-/moarsastallaba olles eahkeda ja loahpas soai vuolgiba Emila vissui. Go soai vuolgiba, de mánja sudno olbmáin oidnet dan. Okta čurve: «Niiice, daga dál dan, ja muitte mii galgat oažžut referáhta ihttin!» Sárá olmmái Bayram oaidná son ii oro nu duhtavaš dainna maid sii dadjet. Maid Bayram sáhttá dahkat?

CAVGILEAMIT OAHPAHEADDJÁI

- Dán bargobihtáin sáhttá bargat mánjga iešguđet ládje. Oahppit sáhttet ovdamearkka dihte ráhkadit bajilgova iešguđet áššiin maid sáhttá dahkat dahje dieđihit rádjebidjandilálašvuodain
- ja ráhkadit dasa mála. Sii sáhttet maiddá dilálašvuoda vuodul ráhkadit ovdamearkka dihte tevdnenráiddu dahje iešguđet tevnnegiid
- Lea dehálaš bidjat alces rájiid, muhto lea seamma dehálaš oahppat guldalit ja árvvusatnit earáid rájiid. Sáhttá šaddat beare ollu fokusa dasa ahte “ii mearkkaša ii” ja beare unnán fokusa dasa ahte “juo mearkkaša juo”. Muitte leat áicil dasa.

BARGOBIHTTÁ 5 \ MOVT SÁHTTÁ NUBBI VEAHKEHIT NUPPI RÁDJEBIDJANDILÁLAŠVUOĐAIN

2. Viidáset geardduha oahpaheaddji seamma bargovuogi ovdamearkka 2. ja 3.oassái.

OASSI 2

Emil ja Sára veallába searnggas ja cummástallaba. Sára geahččala rahpat Emila buvssaid, muhto son sirdá eret su gieđa. Soai joatkiba cummástallat ja návddašit goabbat guoimmi ja Sára jurddaša Emil lea himuin ja háliida seksa. Juohke háve Sára geahččala rahpat Emila buvssaid, de Emil sirdá eret su gieđa. Maid Sára sáhtta dahkat?

OASSI 3

Nuppe beaivvi deaivá Sára iežas olbmá Eliasa. Sára muitala so lea leamašan fárrolaga Emiliin ikte. Son muitala ahte son válddii eret su gieđa juohke háve go son geahččalii nuollat su biktasiid. Loahpa loahpas soai aŋkke njávkaiga nubbi nuppi biktasiid vuolde. Dál son eahpida lei go Emila mielas dat buorre. Maid Elias sáhtta dahkat?

3. Loahpat hárhjehusa čoahkkáigeassit iešguđet vugiid movt sáhtta dieđihit ja bidjat rájiid.

BARGOBIHTTÄ 6 \

8.-10. LUOKKA

BARGOBIHTTÁ 6 \ GEARGGUS SEKSII

VUORUHANHÁRJEHUS

Ulbmiljoavku: 8.–10. luohkká

Ulbmil:

- Oahppit ságastallat ja jurddašit vuosttaš háve seksuála geahččaleami birra.
- Oahppit reflekterejit iežas ja earáid rájiid birra.

Fágalaš relevánsa

- Servodatfága: «reflekteret mot identitehta, iešgovva ja iežas rájit ovdánit ja hástaluvvojit iešguđet searvevuodain, ja ovdanbuktit evttohusaid movt sáhtta gieđahallat váikkuhemiid ja sávakeahtes

dáhpáhusaid»

- Dárogiella: «dieđihit, muitalit, ákkastallat ja reflekteret iešguđet njálmálaš ja čálalaš šáŋŋeriin ja iešguđet ulbmiliidda mat leat heivehuvvon vuostáiváldái ja dieđihangaskaopmái»
- Luonddufága: «digaštallat gažaldagaid mat gullet seksuála ja fysalaš, silolaš ja sosiála dearvvašvuhtii»¹

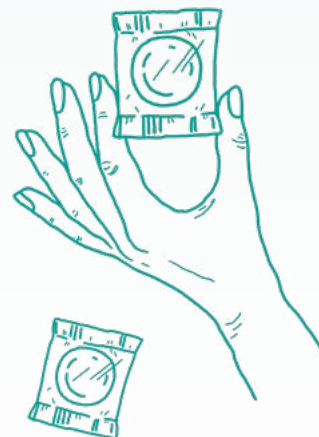
Áigegeavaheapmi ja bargodávvirat:

30 minuhta

Bargoárkka mánggus, Skárrit

ČILGEHUS

1. Oahppit ožžot diehtit sii galget bargat fáttáin vuosttaš háve seksuála geahččaleami birra. Dás sii galget árvvoštallamiid dovda go iežas gearggusin vuosttaš háve seksa čađahit ovttain guimmiin. Sáhtta leat sáhka sihke das ahte vuosttaš háve geahččalit seksa dahje seksa čađahit dan ođđa olbmui
2. Oahppit juhkkovvojit joavkkuide. Juohke joavku oážžu kopijja bargoárkkas vuoruhanhárjehusaiguin ja skárriid maiguin čuohppá vuoruhankoarttaid. Bargoárkkas leat logi koartta. Ovcci kortii leat čállon iešguđet fáktorat mat muhtumiidda sáhttet leat dehálaččat go galget dovdat gearggusin čađahit seksa vuosttaš háve dahje ođđa olbmui. Kortii mas ii leat teaksta sáhttet oahppit ieža lasihit fáktoriid mat sin iežaset mielas leat dehálaččat.
3. Oahppit čuhppet koarttaid. Dasto sáhtta joavku digaštallamiin gávnnaht makkár fáktorat leat dehálepmosat jus galgá dovdat iežas leat gearggus seksii. Koarttat biddjojit vuoruhuvvon ortnetvurruin. Nu koarttat šadden pyramidan. Dat mearkaša: Koarta mii joavku mielas leat deháleamos biddjo bajimussii, dasto dat guokte dehálepmosa, ja unnimus dehálaččat vuolemus ráidui..
4. Loahpas juohke joavku ovdanbukta iežas vuoruhemiid ja ákkastallá manin sii leat vuoruhan nu movt leat dahkan. Oahpaheaddji sáhtta jerrat čiekŋudeaddji gažaldagaid joavkkuid vuoruhemiide. Vuodđun sáhtta atnit dáid gažaldagaid:
  - Maid sáhtta dahkat vai sihkkarastá ahte deháleamos fáktorat devdojuvvojit? Ane vuodđun fáktoriid mat leat koarttas.
  - Movt sáhtta sihkkarastit ahte persovnnalaš rájit ja guoimmi rájit árvvusadnojit seksuála gaskavuodas?
  - Geainna sáhtta hupmat jus lea eahpesihkar ovdamearkka dihte seksuála njoammudávddaide, sávakeahtes áhpehisvuohhta, masa lea miella/ masa ii leat miella?

¹ Máhttoulbmilat leat vižžon 8.–10. luohká oahppoplánain.. udir.no

BARGOÁRKA \ GEARGGUS SEKSII

VUORUHANKOARTTAT

MUN DIEĐÁN MAID GALGGAN DAHKAT.

MUN DOVDDAN SU GEAINNA
MUS GALGÁ LEAT SEKSA.

MUN DOVDDAN MUS
LEA MIELLA SEKSII.

MUN DOVDDAN Ahte SuiNNA
GEAINNA MUS GALGÁ LEAT SEKSA
HÁLIIDA EANET SEKSA.

MUN LEAN RÁHKÁSMUVVAN DASA
GEAINNA GALGÁ LEAT SEKSA.

MUN DIEĐÁN MOVT GALGGAN SUDDJET
IEŽAN SEKSUÁLA NJOAMMUDÁVDDAIN
JA SÁVAKEAHTES ÁHPEHISVUOĐAS.

MUN LEAN HUPMAN SEKSA
BIRRA OLLESOLBMUIN.

MUN LEAN HUPMAN SEKSA
BIRRA OLB MÁIGUIN.

MUN LEAN HUPMAN DAINNA GEAINNA
MUS GALGÁ SEKSA MAID MUN
HÁLIIDAN JA MAID MUN IN HÁLIT.